

Saatteeksi

"Mutta kaiken alkuperusta on vesi."

(Thales, noin 600 eKr.)

"Sinä panit rajan, jonka yli vedet eivät käy eivätkä palaja peittämään maata."

(Ps. 104:9)

"Lapsilles sanottiin: Älä sinä mäj järveen Näkkä vie!"

(Sysmä)

"Tunnustan minäkin kylpeneeni kumppanieni kanssa kirkkaassa järvessä, kuten minusta näytti, kyllin kaukana kaikista ihmisten katseista. Mutta alastomat ruumiit hohtelevat etäälle, ja kuka lieneekin nähnyt, loukkaantui siitä."

(Goethe, Tarua ja totta. 1811–1833)

– Emmekö lähde uimaan, ehdotti maisteri Hellas. – Ei ole juuri suurenmoisempaa tunnelmaa, kuin uida yöllä, tuntemattomasta rannasta.

(Waltari, Suuri illusioni. 1928)

"Kerran lapsena kesällä mummu sanoi ettei ollut uinut kymmeenen vuoteen. Minä ajattelin kaulhuissani, että mitä merkitystä on silloin elämällä."

(Ritva-Liisa Halttunen, Jyväskylän kaupungin perinnekselyt 1979–1984)

Käsillä oleva vuosikirja 2006 viritty kansatieteellis-teologisesti veden äärelle. Veden ääri on raja, jossa luonto ja kulttuuri kohtaavat monine merkityksineen. Osa niistä houkuttelee. Puoli Eurooppaa lähtee lomakautena liikkeelle kansoittaakseen Syltin, Biarritzin ja Blackpoolin merikylpylät ja kultaiset hiekkarannat. Kotiseutulaulun säkeessä ohi vilahtavat "nuo rakkaat rantatiet".

Vesirajaa on myös kammoksuttu, sillä siihen liittyvät luonnon arvaamattomat, piilevät voimat. Eivät Aleksis Kivenkään veljekset uineet koko villinkirjavan, kirjallisen nuoruutensa aikana. Aikuisia vesi houkutti vielä vähemmän. Perinnekselyissä ihmiset ovat

muistelleet, kuinka kaupunkien rantoihin ennen vanhaan julistettiin uimakieltoja. Siinä puhui virkamiesjärki hukkumisvaaraa ja yleistä uimataidottomuutta vastaan, mutta varmaan taustalla häivähti myös ikivanhaa, kollektiivista pelkoa veden elementtiä kohtaan.

Näkkä sitä rajaa vartioi, euronimeltään Nix. Neitosten viettelijä ja lasten hukuttaja. Mies sen sijaan saattoi kesyttää vetisen haltian jopa heinärengikseen.

– Emmekö lähde uimaan, ehdotti maisteri Hellas.

Tämä Mika Waltarin repliikki avaa kaiken sen uuden, minkä moderni aikakausi keksi ja tuotti vesien annista vastakohtana perinteisille talonpoikaisille käsityksille.

Käännöksen sivuaa myös urheilun maailmaa. Vuonna 1828 Etoniin perustetaan uimaseura, itse asiassa kaksikin, ”Kylpemisen ystävät” ja ”Kylmän veden ystävät”. Jo edellisestä sukupolvesta kirjautui uuden romanttisen heeroksen, uintisankarin hahmo vailla vertaa, lordi Byron.

”Olen jättänyt uimalla taakseni useamman merimailin kuin kaikki elävät runoilijat yhteensä purjelaivoissa”, Byron totesi ja tuli samalla edistäneeksi myös erityisliikunnan asiaa. Kampurajalka runoilija huomasi saavuttavansa vedessä täyden liikkumavapauden.

Vuonna 1810 Byron ylitti uiden Dardanellit, Eurooppaa ja Aasiaa erottavan salmen. Aaltoja ja pinnan alle vetäviä merivirtoja vastaan kamppaileva uimari haki vaaran ja vapauden merkeissä juuri niitä rajoja, jotka esimoderni tajunta oli tabuina torjunut.

Vanhat rajahaltiat korvautuivat uudella romanttisella haltioitumisella

Kaikuja uinnin sankaruudesta kuuli myös kaupunkirantojen uimalaitoksilla, samalla kun uimataito alkoi yleistyä ja hyvää vauhtia myös arkistua ja privatisoitua. Tämänkin kehitys on luettavissa kaunokirjallisista lähteistä.

Tyttöystävä hyppää veteen kymmenestä metristä, ja ”tietysti minunkin oli pakko sukeltaa tuollaisen esityksen jälkeen – olin vähällä tappaa itseni.” Niin F. Scott Fitzgeraldin nuori minäkerrotoja (Maan päällä kuin taivaissa, 1920), ikävyytyäkseen lopulta Pat Hobbyyna (1940–41) uima-altaan äärellä, grogilasi kädessään liki kuoliaaksi.

Veden äärellä tämänkertaisessa vuosikirjassa kohtaavat niin ylä- kuin alaluokat, työväen telttailijat ja ruotsinkieliset, purjehtivat säätyläiset viikinki-paviljongeissaan. Myös kaupungista löydetään tilaa uusille seikkailuille. Virtuaaliurheilija esittäytyy ja kohtaa *event presentationin*. Naisjalkapalloilijat törmäävät miehiseen muuriin ja kylmän sodan jääkiekkoilijat toisiinsa legendaarisissa turnauksissaan. "Olisi luullut että olimme hävinneet kolmannen maailmansodan", tyrmistynyt, punakoneen jyräämä kanadalaispelaaja tokaisee.

"Lätsä-Pekka" Päivärinnalle syötetään lusikalla hunajaa ja "Tahko" Pihkalan uskonnollista vakaumusta koetellaan. Kiireestä, sen välttämisestä hahmotellaan uusi mentaalihistoriallinen ulottuvuus.

Vuosikirja sisältää 12 artikkelia, pään raapimiset päälle. Kirjan kaikilla 24 kirjoittajalla on akateeminen oppiarvo tai asema, ja sitä voi pitää julkaisijaseuran tavoitteiden kannalta tappiona. Myös maallikkokirjoittajia kaivattaisiin mukaan omine, tuoreine näkökulmineen. Jos kissalla on yhdeksän henkeä, urheiluhistorialla on edessään erään kirjoittajan mukaan yhtä monta haastetta. Niihin varmaan vastailaan seuraavissa vuosikirjoissa.

Esa Sironen